

Ville Laakkonen

YTM, MSc, tutkija, tohtorikoulutettava
Sosiaaliantropologia,
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta,
Tampereen yliopisto
ville.laakkonen@staff.uta.fi

Varissuo ja muuttoliikkeiden sukupolvikokemukset

Avainsanat: muuttoliikkeet, sukupolvet, Varissuo, vähemmistöt

Vaikka Suomi on tullut sotien jälkeisen ajan muuttoliikkeiden kohdemaaksi vasta verrattain myöhään moniin muihin Euroopan maihin nähden, on suomalaisessakin yhteiskunnassa löydettävissä monenlaisia pakolaisuuteen ja siirtolaisuuteen liittyviä sukupolvikokemuksia ja -kuiluja sekä erilaisia, keskenään ristiriitaisiakin tulkintoja jokapäiväisestä elämästä etnis-kielellisessä vähemmistössä. Varissuon lähiö on noin kolmen vuosikymmenen ajan muodostanut keskeisen alkupisteen tai risteyskohdan etenkin Euroopan ulkopuolelta Suomeen ja Turkuun saapuville ihmisille. Lähiön rikas, monimuotoinen ja moniääninen arki tarjoaa erinomaisen mahdollisuuden tarkastella, miten nämä sukupolvikokemukset ja niiden tuottamat erilaiset yhteiskunnalliset orientaatiot ja tulevaisuudennäkymät muotoutuvat ja risteävät ja millaisia erilaisia suomalaisena olemisen tapoja ne mahdollisesti tuottavat. Samalla on varottava olettamasta Varissuon arjen olevan muuttumatonta. Esimerkiksi paon ja vainon kokemukset ovat vanhemmille polville todellisempia kuin nuoremmille, nyt varttuville, ja vaikka ne eivät koskaan häviäisi jaetusta sosiaalisesta muistista, tuottavat nuoremmat ikäpolvet jo nyt uudenlaisia vähemmistösuomalaisen identifioitumisen sekä yhteiskunnallisen kommentaarin välineitä.

Varissuon lähiö kaupungin itälaidalla on ollut jo vuosikymmenien ajan Turun keskeisimpiä asuinalueita sinne asettuville pakolaisille ja siirtolaisille 1980-luvun lopulta lähtien, jolloin Suomesta voi sanoa tulleen

niin sanottu vastaanottajamaa kansainvälisissä muuttoliikkeissä. Tämä piirre 1970-luvun puolivälin jälkeen rakennetussa, sinänsä tyyppillisessä kotimaisessa betonilähiössä on entisestään korostunut 2000- ja 2010-lukujen aikana. Julkista keskustelua hallitsee usein ajatus monoliittisestä maahanmuuttajien joukosta ja tällöin unohtuu, että jo esimerkiksi juuri Varissuolla siirtolaisuuden tarinat ja kokemukset, kuten kielelliset, uskonnolliset, sosio-kulttuuriset ja yhteiskunnalliset orientaatiotkin, ovat kirjava ja monikerroksinen ilmiökenttä, jota ei ole helppo puristaa yksinkertaisten kattokäsitteiden alle. Kenties lähimmäksi tulee ns. super-diversiteetti, jolla Steven Vertovec kuvasi Lontoota ja brittiläistä yhteiskuntaa kymmenisen vuotta sitten. Tarkoitukseni on tässä artikkelissa avata ja jäsentää pääpiirteissään sitä, millaista on varissuolainen kansainvälinen moniäänisyys ja miten sitä jäsentävät sukupolvien väliset erot. Vaikka Varissuolla on esimerkiksi äidinkielellään venäjää tai viroa puhuvia asukkaita, eivätkä sen monista vähemmistöistä läheskään kaikki nivoudu isompiin, usein konfliktialueisiin kytkeytyviin muuttoliikkeisiin, rajaan tässä tarkasteluni niihin, usein pakolaistaustaisiin ihmisiin (tai heidän jälkeläisiinsä), joiden kanssa tein omaa tutkimustyötäni ja joiden juuret olivat Balkanilla, Lähi-idässä tai Saharan eteläpuoleisessa Afrikassa. Teksti perustuu vuosina 2016 ja 2017 toteutuneeseen etnografiseen, osallistuvaan havainnointiin perustuvaan kenttätöhyöhön.

Sukupolvet

Maailmansotien jälkeinen työsiirtolaisuus Eurooppaan ei ikinä tavoittanut Suomea siten kuin esimerkiksi Keski-Euroopan. Lisäksi toisen maailmansodan aiheuttamat uudelleenasiutumisesta Suomessa koskivat jo ennestään suomalaisiksi tai sukulaisiksi miellettyjä ihmisiä. Kun suomalaista yhteiskuntaa tarkastellaan kansainvälisten muuttoliikkeiden historiassa, voikin perustellusti todeta maan olleen ennemminkin lähtö- kuin kohdemaana pitkälle 1900-luvun loppuvuosikymmenille asti. Siten keskustelut ”toisesta sukupolvesta”, pakolaisten ja siirtolaisten Suomessa syntyneestä jälkikasvusta, rakentuu hyvin erilaisista lähtökohdista kuin esimerkiksi Saksassa tai Isossa-Britanniassa. Suomessa monien maahanmuuttajien lapset ovat vasta päiväkotikässä, eikä tutkimuskirjallisuuskään siten ole likimainkaan yhtä monipolvista tai kerrostunutta kuin muissa vastaanottavissa maissa. Pitkää seuranta ei yksinkertaisesti ole voitu tehdä. ”Toisen polven” käsite on tosin yleisestikin ongelmallinen siksi, että ne lapset ja nuoret joihin sillä viitataan, eivät tosiasiallisesti ole koskaan muuttaneet yli valtiorajojen, vaan jo syntyneetkin nykyisessä kotimaassaan. Sukupolvista ja sukupolvien erilaisista kokemuksista on silti perusteltua puhua. On monesti hyvin erilainen tilanne saapua maahan aikuisikässä kuin varttua siellä peruskouluikäisestä tai varhaisesta lapsuudesta asti. Ja jos muuttoliikkeiden sukupolvista ja sukupolvikokemuksista halutaan puhua, on Varissuo kansainvälisyytensä ja rikkaan historiansa vuoksi erinomainen lähtökohta.

Erlaisia maailmoja

Ne nyt keski-ikäen saavuttaneet tai ylittäneet, Varissuon moniin siirtolaistaustaisiin vähemmistöihin tavalla tai toisella kuuluvat asukkaat kokivat tullessaan monin tavoin erilaisen lähiön – ja Suomen. Esimerkiksi verrattain pitkään 1990-luvulta alkaen Turkuun asettuneet Irakin kansalaiset olivat ensisijassa Saddam Husseinin hallintoa paenneita kurdeja, vasemmistointellektuelleja, taiteilijoita tai identiteetiltään shiialaisia. Siten heidän Irakinsa näyttäytyy hyvin erilaisena kuin viimeisen kymmenen vuoden aikana Suomeen saapuneiden. Itse asiassa on perusteltua esittää, että Varissuolta voi kerätä vähintään satoja erilaisia narratiiveja niin Irakin kuin Suomenkin historiasta. Lapsina maahan saapuneiden tai Suomessa syntyneiden kohdalla tilanne on jälleen erilainen: oman tai vanhempien lähtömaan tapahtumat, politiikka ja olosuhteet ovat kaukaisempia, usein

enemmän perimätiedon kuin kokemuksen varassa. Siinä missä Bosniasta tai Kosovosta sotaa paenneille aikuisille lähtömaa on täynnä voimakkaita muistoja, sukulaisia, kenties omaisuuttakin, on heidän lapsilleen ”oma maa” (kuten nuoret omaa tai vanhempiensa lähtömaata usein arkikielessä kutsuvat) ennemminkin lomakohde. Usein ylpeyden aihe ja identiteetin rakennusaine ilman muuta, mutta silti tämä suhde on laadullisesti erilainen kuin heidän vanhemmillaan.

Nuorempi polvi on läpikäynyt suomalaisen koulutusjärjestelmän tai he ovat parhaillaan sitä suorittamassa. He opiskelevat, valmistuvat ammattiin, löytävät harrastuksia tai ensimmäisen työpaikkansa, seurustelevat tai avioituvat ensimmäisen kerran juuri Suomessa. Varissuolainen elämä urheilukenttineen ja takapihoineen, paikallisine merkityksineen ja urbaanina folklorena, voi hyvin olla heille läheisempi kuin maa jossa sukujuuret ovat, ehkä jopa ainoa ja alkupe räinen vertailukohta. Kun vanhemmat katsovat satelliittikanavilta uutisia vanhasta kotimaastaan, heidän jälkikasvunsa istuu kioskin penkeillä ja muistelee viime viikonlopun kotibileitä. Nuorten iästä riippuen on mahdollista, että he ovat tutustuneet toisiinsa jo tarhassa, tai he ovat käyneet kieliopeutuksessa ja valmistavilla luokilla yhtä aikaa. Syntyy sosiaalisen elämän kerros, joka on intiimisti ”vakkalainen”, eli varissuolainen. Siinä keskeisin yhdistävä tekijä on kokemus nuoruudesta Suomessa etnis-kielelliseen vähemmistöön kuuluvana (tai leimautuvana). Tämä ”vakkelaisuus” on kansainvälistä ja samalla vahvasti paikallista. Sen kontekstissa ollaan esimerkiksi kurdeja, somaleja, irakilaisia, bosnialaisia – ja varissuolaisia.

Ensimmäiselle aikuisena Suomeen saapuneelle sukupolvelle pakolaisia ja siirtolaisia on ollut akuuteinta juurtua uuteen asuinmaahan, rakentaa verkostot oman kieliyhteisön sisällä ja löytää tavat olla juuri tästä tietyin ajan ja paikan muovaamasta vähemmistöpositiosta käsin vuorovaikutuksessa ympäröivään yhteiskuntaan kautta (esimerkiksi erilaisten kulttuuriyhdistysten kautta). Heidän lapsensa puolestaan rakentavat hyvin toisenlaisia, monipaikkaisia yhteiskunnallisen orientoitumisen tapoja. Oman perhepiirin ja kielialueen perinteiden lisäksi sosiaalinen media, rap-musiikki, lähiön slangi, kansainväliset populaarikulttuurin ja yhteiskunnallisen kritiikin virtaukset ja halu ironisoida perinteisiä käsityksiä suomalaisuudesta ruokkivat sosiaalisia todellisuuksia, jotka saattavat olla yhtä vieraita heidän vanhemmilleen kuin ne ovat perinteisille tavoille ymmärtää ja ylläpitää kuvaa Suomesta ja suomalaisuudesta.

Entä kolmas, neljä ja viides sukupolvi?

Nopean, monille jopa hengästyttävän intensiivisen yhteiskunnallisen muutoksen aikana on perusteltua miettiä, miltä Varissuolla näyttää kymmenen tai kahdenkymmenen vuoden päästä. Puhummeko suomenkosvolaisista yhtä arkisesti kuin suomenruotsalaisista? Näyttääkö ”vakkalainen” vanhempi lapselleen, kuinka ”minun nuoruudessani tuossa oli vielä islamilainen rukoushuone”? Minne etnis-kielellisten vähemmistöjen Suomessa 2000-luvulla syntyneet lapset sijoittuvat aikuisiällään ja jos eroja on, miten ne syntyvät ja millaisia linjoja ne noudattavat? Jo nyt ihmisten puheissa luonnollisesti esiintyy erilaisia paon, liikkeellä olon ja uuteen maahan asettumisen historioita ja kokemuksia. Ilman suuria mullistuksia Varissuo pysyy yhtenä keskeisistä satamista monille siirtolais- taustaisille vähemmistöille Turussa, etenkin Euroopan ulkopuolelta kaupunkiin muuttaville, mutta nyt aikuiseksi kasvavaa ”vakkelaisten” sukupolvea seuraavalle sukupolvelle oman suvun siirtolaisuuden historia saattaa olla yhtä kaukainen asia kuin evakkoretki Karjalasta tai sotalapsuus Ruotsissa on mil-

leniaalien polvelle korhosia, virtasia ja mäkiä. Varmaa kuitenkin on, että tulevaisuudenkin kannalta on tärkeä keskustella nyt siitä, miltä Suomi ja erilaiset tavat osallistua suomalaisuuteen näyttivät vuonna 2018.

Lähteet

- Alvarez, Ramon (1997). *Vähemmistökulttuurien asuminen Turun lähiössä. Maahanmuuttajien asumisviihtyvyyttä koskeva kysely*. Turku: Turun kaupunki.
- Berg, Mette Louise & Nando Sigona (2013). Ethnography, diversity and urban space. *Identities*, 20 (4), 347–360.
- Juntunen, Marko (2009). Diasporic silences and multicultural encounters in Varissuo, Finland. *Finnish Journal of Ethnicity and Migration*, 4 (1), 28–32.
- Juntunen, Marko & Ville Laakkonen (2018). Kun maailma muutti kylään. Lähde Ville & Johanna Vehkoo (toim.), *Jakautuuko Suomi? Eriarvoisuus tutkijoiden, toimittajien ja taiteilijoiden silmin*. Helsinki: Into (tulossa).
- Vertovec, Steven (2007). Super-diversity and its implications. *Ethnic and Racial Studies*, 30 (6), 1024–1054.

NMR-yhdistyksen sihteeristö siirtyi instituuttiin

Nordic Migration Research (NMR) -yhdistyksen yleiskokous on vahvistanut yhdistyksen sihteeristön siirtymisen Malmön yliopistosta Siirtolaisuusinstituuttiin seuraavaksi nelivuotiskaudeksi, alkaen tammikuusta 2019. Yhdistyksen hallituksen puheenjohtajana toimii vuosina 2019–2020 Siirtolaisuusinstituutin vastaava tutkija Marja Tiilikainen.

NMR on perustettu vuonna 2007 edistämään Pohjoismaissa tehtävää maahanmuuttoon liittyvää tutkimusta sekä tutkijoiden välistä yhteistyötä. Yhdistyksen näkyvimmat toimintamuodot ovat neljä kertaa vuodessa ilmestyvä Nordic Journal of Migration Research -verkkolehti, joka on avoin niin kirjoittajille kuin lukijoillekin, sekä joka toinen vuosi järjestettävä NMR-konferenssi. Elokuussa Norrköpingissä järjestetty konferenssi kokosi yhteen noin 300 maahanmuuttotutkijaa. Seuraava konferenssi pidetään Suomessa vuonna 2020.